

Олександр МАХЛАЙ,

кандидат психологічних наук, доцент,
начальник кафедри спеціальних дисциплін
Національної академії Державної прикордонної служби України
ім. Богдана Хмельницького, м. Хмельницький

**СУТНІСТЬ ТВОРЧОСТІ ТА КРЕАТИВНОСТІ
У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ
ОФІЦЕРІВ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ ПІДРОЗДІЛІВ
ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ**

Статтю присвячено уточненню поняття «професійна творчість офіцера оперативно-розшукового підрозділу». Наведено та проаналізовано визначення поняття «творчість» вітчизняними та зарубіжними науковцями. Вказано на психологічний аспект творчості, її зв'язок з розумовими процесами. Виділено ознаки творчості: створення якісно нових предметів, способів діяльності, матеріальних і духовних цінностей, нових комбінацій з відомих елементів, способів чи засобів, оригінальність, тощо.

Розглянуто підходи до визначення сутності поняття «креативність» через здатність знаходити нові зв'язки; бачення нових відношень; створення нових творів; здійснення і пізнання нововведень; трансформацію досвіду в нову організацію, результат творчого мислення; розгортання знань, дій і бажань; дивергентне мислення; інтелектуальну активність; інтегровану якість особистості, тощо. Відзначено предметний характер її прояву через здатність створювати новий контекстний продукт: ідею, твір, рекламу, тощо. Підкреслено, що креативний продукт повинен бути не лише новим, а й адаптивним, технічно якісним, відповідати запитам суспільства. При цьому оцінка креативності продукту може змінюватися залежно від культури та історичної епохи.

Ключові слова: *творчість, креативність, розвиток, самореалізація, творчий потенціал, творчі здібності.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Питання формування творчої особистості були предметом аналізу вітчизняних та зарубіжних досліджень у галузі філософії, психології та педагогіки. На сьогодні існують різні підходи до тлумачення базових понять, які можуть бути використані у дослідженні шляхів розвитку творчих здібностей офіцерів оперативно-розшукових підрозділів. Саме тому важливим завданням є з'ясування їх

сутності та змісту, а також визначення поняття «професійна творчість офіцера оперативно-розшукового підрозділу».

Наукову ефективність ідеї не можна довести, якщо не з'ясовано сутність термінів і не сформульовано основних положень. Відтак доречно звернутися до трьох правил, обґрунтованих Б. Паскалем: правила дефініцій, що забороняє приймати двозначні терміни без визначень, а передбачає використовувати в дефініціях лише відому (визначену) термінологію; правила аксіом, згідно з яким необхідно виводити в аксіоми лише очевидне; правила доведення, що зобов'язує доводити усі положення, використовуючи лише найбільш очевидні аксіоми чи доведені твердження. При цьому вчений застерігає від зловживання двозначними термінами та ігноруванням істинних дефініцій, що уточнюють та пояснюють значення [1].

Як відомо, для того щоб формувати певну здатність особистості, необхідно, перш за все, визначити її сутність та характеристику. Лише після цього можна окреслювати цілі й завдання її формування. Тому логічно поставити питання: що таке творчість; які сутнісні ознаки й функції цього поняття; якими є її зв'язки зі сферами індивідуальності та іншими поняттями.

Відтворення інтелектуального й духовного потенціалу народу, вихід вітчизняної науки, техніки і культури на світовий рівень, національне відродження, становлення державності та демократизація суспільства в Україні значною мірою залежать від того, наскільки ефективно у вищій школі формуватиметься творчий потенціал інженерів і керівників виробництва, конструкторів і вчених, організаторів науки та технологів, педагогів і працівників культури, лікарів і офіцерів [2]. Нині вища школа безпосередньо відповідає за кадрове забезпечення науково-технічного прогресу, підвищення ефективності суспільного виробництва, духовне життя та розвиток науки. Одним із завдань вищої школи є також формування особистості, здатної до творчості [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Дати тлумачення

поняття «творчість» вчені робили неодноразово, але на сьогодні відсутнє вичерпне його визначення. У найбільш загальному вигляді творчість, за Я. Пономарьовим, визначається як механізм продуктивного розвитку [4]. На думку В. Рибалки, акт творчості – це випадкова асоціація, ефект перетинання раніше не пов'язаних подій [5]. В. Кудрявцев визначає творчість як загальний спосіб розв'язання фундаментальних протиріч предметної діяльності людини [6]. Наведемо найпоширеніші, але дещо різні за змістом визначення та тлумачення цього поняття, які зустрічаються у філософії, психології та педагогіці, для того щоб шляхом аналізу та узагальнення з'ясувати сутність поняття «творчість».

Потреба зрозуміти природу процесу творчості виникла внаслідок необхідності впливати на творчу діяльність, щоб підвищити її ефективність. Ще давньогрецькі філософи прагнули у своїх системах навчання застосовувати методи, які розвивали б в учнях творче мислення. Надалі почалися пошуки активніших форм впливу на людську психіку, які дозволяли б управляти творчою діяльністю [7]. З огляду на це **метою статті** є узагальнення підходів до сутності та змісту понять «творчість» та «креативність» та їх уточнення.

Виклад основного матеріалу дослідження. «Творчість – у прямому розумінні – це творення нового». У такому значенні це слово можна використати до всіх процесів органічного і неорганічного життя, бо життя – це ряд безперервних змін, і все, що оновлюється, все, що зароджується в природі, є продуктом творчих сил. Але поняття творчості передбачає особистісне значення, і тому це слово вживається переважно щодо діяльності людини [8, с. 20]. У цьому загальноприйнятому сенсі «творчість – умовний термін для позначення психічного акту, що виражається у втіленні, відтворенні або комбінації даних нашої свідомості у (відносно) новій формі, в галузі художньої і практичної діяльності» [9, с. 11].

А. Спіркін розглядає творчість як розумову та практичну діяльність, результатом якої є створення оригінальних, неповторних цінностей, виявлення нових фактів, властивостей, закономірностей, а також методів дослідження

перетворення матеріального світу або духовної культури. Проте, якщо отримані результати нові лише для їх автора, то ця новизна суб'єктивна і не має суспільного значення [10].

Творчість (creation) – діяльність людини, результатом якої є створення нових матеріальних і духовних цінностей [11, с. 520]. Як зазначав К. Ціолковський, всі багатства, вся краса світу створені винахідницьким генієм людини. Спроби розкрити сутність творчості та її закономірності здійснювали багато філософів та психологів [12, с. 11].

«Творчість – процес народження нового, що об'єктивно здійснюється у природі або в людині; у природі – це зародження, зростання, визрівання; у людській роботі – створення нових думок, почуттів або образів, які стають безпосередніми регуляторами творчих дій. Отже, зародження, зростання й визрівання нових думок, почуттів або образів цих регуляторів, на відміну від конструювання, яке комбінує старе й відоме, – це новий принцип дій творчої людини. І тому результатом творчого процесу є продукт оригінальний, об'єктивно цінний і самодостатній» [13, с. 4–5].

У великому тлумачному словнику сучасної української мови подається така дефініція поняття «творчість»: це діяльність, пройнята елементами нового, вдосконалення, збагачення, розвитку [14, с. 1435].

На психологічну природу творчості вказує Я. Пономарьов. Він вважає, що творчість – це багатогранний, багатоаспектний процес, який виявляє певний синтез пізнавальної, емоційної, вольової сфери людської свідомості, є вищим рівнем пізнання, базується на накопичених знаннях і допомагає реалізації індивідуальних властивостей людини [4]. Крім того, Я. Пономарьов зауважує: творчість – це механізм продуктивного розвитку. Учений не вважає новизну вирішальним критерієм творчості [4].

Л. Виготський зазначав, що творчою можна назвати таку діяльність, яка створює щось нове, однаково, чи буде це створено творчою діяльністю, чи побудовою розуму, або це буде почуттям, яке тільки-но виявляється [15].

В. Моляко, розкриваючи сутність творчості з позицій психології, наголошує, що під творчістю розуміють процес створення чогось нового для певного суб'єкта. На думку вченого, творчість у тій чи іншій формі не є талантом «вибраних», вона доступна кожному. І школяр, який засвоює нові знання, розв'язує нову, незнайому задачу, І робітник, який виконує нове технічне завдання, і комбайнер, якому потрібно під час збирання врожаю врахувати вологість колосся, напрямок вітру, – всі вони займаються творчістю, розв'язують творчі завдання [16]. В. Моляко вважає, що «у психологічному аспекті під творчістю слід розуміти процес створення, відкриття чогось нового, раніше для цього конкретного суб'єкта невідомого» [16, с. 7].

В. Клименко переконаний, що «творчість людини – це її психічна активність, усвідомлення системи Я (психе, свідомість) і не-Я (таємниця, невідоме в предметі), розв'язання суперечностей між ними, якими вона робить щось несподіване, незвичайне: відкриття, винахід або створює художній образ» [17, с. 14]. Творчість вчений визначає як процес розв'язання задачі, стан натхнення – спалах її енергетичного потенціалу, який розкриває межу відомого, виокремлює його частину та перетворює його на відоме. Вона – незабутні миттєвості життя. Нове знання стає джерелом додаткової енергії і тому творець практично не втомлюється [17, с. 14].

С. Сисоєва, досліджуючи проблему підготовки вчителя до формування творчої особистості учня, робить висновок, що «творчість є цілісним процесом реалізації та самореалізації особистості. В процесі творчості реалізуються творчі можливості особистості та відбувається їх розвиток» [18, с. 11].

Творчість, вважає В. Андреев, – це тип діяльності, що створює якісно нові матеріальні та духовні цінності або висуває нові, ефективні способи розв'язання наукових, технічних, соціальних та інших проблем [19, с. 265].

На суспільно-історичну цінність продуктів творчості звертає увагу О. Степанов. На його думку, творчість – це високосвідома діяльність людини, спрямована на створення нових продуктів матеріальної та духовної культури, які мають суспільно-історичну цінність. Це також теоретична і практична

діяльність людини, яка зумовлює одержання об'єктивно нових результатів. Такими результатами можуть бути нові знання, оригінальні способи вирішення певної проблеми, наукові відкриття, нові технології, високомистецькі художні твори тощо [20, с. 352].

А. Шумілін виділяє основні ознаки творчості. Він вважає творчість діяльністю, що полягає у створенні суттєво нового: предметів, способів діяльності, матеріальних і духовних суспільних цінностей. Їй притаманна оригінальність – використання нестандартних способів та засобів [21, с. 36]. Серед основних ознак, притаманних творчості, можна назвати також створення нових корисних комбінацій з елементів відомих предметів, способів чи засобів шляхом комбінування; органічний зв'язок із пізнанням і законами дійсності. Створюючи нові цінності, людина спирається на відомі знання і водночас розширює їх. Акт творчості є одночасно і актом пізнання. Два основних шляхи та водночас функції пізнання – це розкриття тих чи інших закономірностей через відображення дійсності та у процесі перетворення дійсності, у творчості [21].

Детермінантою творчості є креативність [22; 23]. За останні роки цей термін отримав у вітчизняній науці широке розповсюдження. Визначень поняття «креативність» у науковій літературі зустрічається багато. Але жодне з них на сьогодні не стало загальноприйнятим. Розглянемо найбільш поширені для того, щоб чітко визначити сутність креативності та її зміст в контексті нашого дослідження. Оскільки креативність – слово іноземного походження, розпочнемо аналіз з досліджень зарубіжних вчених.

Креативність – це здатність створювати продукт, який має новизну і при цьому відповідає контексту, в якому він знаходиться [24–27]. Таким продуктом може бути, наприклад, ідея, музичний твір, розповідь або ж реклама.

За визначенням Р. Штернберга та Т. Любарта, новий продукт є оригінальним і несподіваним, він відрізняється від того, що вже створювали раніше люди. При цьому ступінь його новизни може бути різним, в діапазоні

від мінімального відхилення від створеного раніше і аж до важливого нововведення [27].

З іншого боку, творчий продукт не може бути просто новим. Він має бути ще й адаптивним, тобто відповідати різним обмеженням, які накладаються ситуацією, в якій знаходиться людина. Коли в спеціальних дослідженнях у випробуваних з'ясовують їхні уявлення про креативність, вони зазвичай згадують і новизну, і адаптивність [28].

Слід зазначити, що не існує якихось абсолютних норм для оцінки ступеня креативності продукту. На практиці оцінки креативності припускають соціальний консенсус. Окремий експерт, група людей чи суспільство в цілому оцінюють твори і ступінь їх креативності у порівнянні з іншими творчими продуктами. Точно так же глобальний рівень креативності людини (або групи) оцінюється по відношенню до інших людей (або груп).

Що стосується уявлень про креативність, то деякі люди надають великої важливості новизні, а не адаптивності, у той час як інші приписують обом характеристикам однакову вагу. Відносна важливість новизни й адаптивності залежить також від природи вирішуваного суб'єктом завдання: наприклад, критерій адаптивності більш важливий для творчих продуктів, що створюються інженерами, але не художниками. З іншого боку, люди можуть по-різному розуміти новизну та адаптивність. Для одних людей новизна – це здатність оригінального рішення викликати безпосередню й емоційну реакцію, в той час як інші знаходять новизну через співставлення даного рішення із запропонованими раніше. Нарешті, залежно від особистого досвіду ідея може здаватися новою для однієї людини, але не бути такою для іншої.

Крім новизни й адаптивності, існують й інші характеристики, які нерідко впливають на оцінки креативності, такі як технічна якість роботи або важливість продукту з точки зору потреб суспільства. Так, робота, виконана на високому технічному рівні, може виявити новизну і цінність ідеї більшою мірою, ніж та ж робота, виконана менш якісно.

Характер процесів, що призвели до виготовлення того чи іншого продукту, також має враховуватися при вирішенні питання про те, наскільки він відображає креативність автора. Продукт, створений випадково або за правилами, сформульованими іншою особою, може не розглядатися як творчий, навіть якщо він буде новим і адаптивним. Передбачається, що творчий акт пов'язаний з важкою цілеспрямованою роботою і з труднощами у досягненні рішення. Тому ідея створення штучних систем опрацювання інформації, здатних до творчості, представляється сумнівною: якщо вирішення таких систем іноді виявляються новими і відповідають обмеженням, що накладаються завданням, то сам процес породження подібних рішень часто далекий від того, що приблизно лежить в основі людської творчості [29].

Нарешті, уявлення про креативність можуть змінюватися залежно від культури та історичної епохи. Так, в деяких культурах креативність пов'язують із продуктами, що порушують традиції, а інші культури цінують швидше сам по собі процес творчості, а не одержуваний результат і (або) його застосування [30].

Д. Гілфорд, один з головних авторитетів у галузі креативності, ґрунтуючись на результатах своїх досліджень, описав 120 характерних особливостей креативності у рамках своєї 120-факторної теорії. Поза сумнівом, самому Д. Гілфорду довелося виявити чималу винахідливість, обґрунтовуючи структуру своєї теорії. Проте, на переконання багатьох науковців, автору 120-факторної теорії не вдалося дати точне та вичерпне визначення [31–34].

Г. Алдер здійснив аналіз визначень поняття креативності. Він виділив специфічні підходи до визначення суті креативності: процеси, що характеризують творче мислення; риси психологічної зовнішності (розумового і душевного складу) креативних людей; способи вимірювання креативності; конкретний «вихід» креативності в художній і науковій творчості. Креативність – це особливий дар, особлива здатність, якою наділені художники, люди мистецтва; нестандартний (оригінальний) підхід до аналізу проблем;

асоціативне мислення, що виражається у співставленні на перший погляд різнорідних пізнавальних (когнітивних) елементів; процес, результатом якого є поява безумовно цінного продукту; якість мозку, що іманентно самопороджується, «епіфеномен» діяльності мозку як складної системи; продукування того, що відповідає критерію новизни і корисності; процес, в ході та в результаті якого з'являється на світ щось оригінальне і цінне; особлива якість зору, що дозволяє помічати, відкривати у предметі те, що було приховане від погляду інших; унікальна характеристика, вище вираження людської суті, те, заради чого людина з'являється на світ [35, с. 51–53].

Якщо зробити короткі висновки з результатів аналізу праць інших зарубіжних вчених, то креативність є сукупністю сприйнятих, здійснених новим способом (Маккелар), здатністю знаходити нові зв'язки (Кюбі), баченням нових відношень (Роджерс), створенням нових творів (Меррей), здійсненням і пізнанням нововведень (Лассуель), діяльністю розуму, що приводить до нових прозрінь (Жерар), трансформацією досвіду в нову організацію (Тейлор), уявленням про нові констеляції значень (Гізелін).

Як відзначає О. М. Будаєва, креативність також розглядається і як результат творчого мислення (Д. Тейлор), і як домінування творчого процесу, створення нового (Р. Уолле, П. Якобсон). Найяскравіше, на думку дослідниці, ця позиція простежується в працях Р. Арнгейма, який стверджує, що творчість не можна оцінювати за продуктом або об'єктом. Креативність – це повне розгортання знань, дій і бажань [36].

У вітчизняній психологічній науці креативність розглядається і як особистісна категорія. Дискусії в основному ведуться навколо уточнення її трактування, а саме: креативність як дивергентне мислення (О. Тихомиров), або інтелектуальна активність (Д. Богоявленська, Л. Єрмолаєва-Томіна), або як інтегрована якість особистості (Я. Пономарьов та ін.).

Креативність (від англ. *creativity*), на думку С. Степанова, – це рівень творчої обдарованості, здатності до творчості, що є відносно стійкими характеристиками особистості. Останніми роками термін набув у вітчизняній

психології широкого поширення, майже витіснивши словосполучення творчі здібності. Ці поняття здаються синонімічними, що могло б викликати сумнів у доцільності введення іншомовного терміна. Насправді креативність правильніше визначити не стільки як певну творчу здатність або сукупність таких, а як здібність до творчості, а ці поняття хоч і дуже близькі, але не ідентичні [37, с. 335].

Дещо по-іншому тлумачить креативність В. Шапар. На його переконання, креативність походить від лат. *creatura* – створення. Воно означає здатність породжувати незвичайні ідеї, відхилятися від традиційних схем мислення, швидко вирішувати проблемні ситуації. Інтелектуальні здібності дослідник виділяє в особливий тип. Питання про креативність як самостійну, незалежну від інтелекту властивість, вважає вчений, поки що залишається невирішеним. Не знайдено й надійних способів її вимірювання [11, с. 225–226].

Д. Гілфорд, Л. Єрмолаєва-Томіна, Ю. Кулюткін, А. Жук, Б. Олмо, Я. Пономарьов, Н. Рождественська, Е. Торренс та ін. виділяють різні здібності як елементи креативності. На їхню думку, характеристики креативності пов'язані з комплексом психічних властивостей, що виявляються в освітній діяльності. Основна здатність креативної особистості виявляється в можливості продукувати та генерувати ідеї. Терміном «креативність» у деяких дослідженнях із психології позначається комплекс інтелектуальних і особистісних особливостей індивіда, які сприяють самостійному висуненню проблем, генеруванню великої кількості оригінальних ідей і нешаблонному їх вирішенню [38, с. 12].

З урахуванням саме цього В. Риндак розглядає креативність як вищий рівень інтелектуальної активності мислення, а за дефініцію дослідниця приймає продуктивно-творчий рівень діяльності особистості, творчу обдарованість, здібність до творчості, що є відносності й кимихарактеристиками особистості [38, с. 12]. Креативність – це здатність адаптивно реагувати на необхідність у нових продуктах. Вона дозволяє також усвідомити нове буття, хоча сампроцес може мати як свідомий, так і несвідомий характер [38, с. 11].

На думку О. Ткаченка, креативність, з одного боку, реалізується в процесі творчості та є її мотиваційною основою як суб'єктивна детермінанта творчості, а з другого – розвивається і формується залежно від її особливостей і умов як об'єктивна детермінанта творчості [39, с. 131]. Отже, можна стверджувати, що креативність – це детермінанта творчого процесу.

Креативність – це також творча, новаторська діяльність [14, с. 583]. М. Ярмаченко переконаний, що креативність походить від латинського *creatio* – творення, що українською можна тлумачити як творчі можливості людини, які можуть виявлятися в мисленні, почуттях, спілкуванні, окремих видах діяльності, характеризувати особистість загалом чи її окремі сторони, продукти діяльності, в процесі виховання і навчання [40, с. 269].

Висновки. Таким чином, загальне визначення поняття творчості у науці поки що не склалося. У дослідженні творчих здібностей офіцерів ОРП під творчістю ми будемо розуміти їх високосвідому діяльність, що характеризується оригінальністю і новизною та передбачає використання нестандартних способів і засобів при вирішенні професійних завдань, вміння використовувати нетрадиційні схеми мислення, по-новому дивитись на звичне, ефективно вирішувати проблемні ситуації та діяти у непередбачених умовах. При цьому під креативністю ми розумітимемо складне особистісне утворення, яке є детермінантою творчого процесу, визначає продуктивно-творчий рівень діяльності особистості та становить основу для формування здатності офіцера ОРП до творчості.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Результати проведеного у статті аналізу наукової літератури свідчать, що про відсутність у науковців єдиного підходу до визначення сутності низки понять які пов'язані з творчістю та креативністю професіонала. Тому, у контексті дослідження психологічних основ розвитку творчих здібностей офіцерів оперативно-розшукових підрозділів, перспективними нам видаються аналіз наукових підходів та уточнення визначень таких понять як «готовність до творчості»,

«творчий потенціал», «творча особистість», «креативна особистість», «творча діяльність», «творчі якості», «творче виконання службових обов'язків».

Список використаної літератури

1. Гиндикин С. Г. Рассказы о физиках и математиках. Изд. 3-е, расшир. М. : МЦНМО, 2001. 465 с.
2. *Проблеми якості практичної підготовки фахівців в умовах реформування вищої освіти* : матеріали міжвуз. наук.-метод. конф. (Хмельницький, 25 січ. 2007 р.). Хмельницький : Вид-во Нац. акад. Держ. прикордон. служби України ім. Б. Хмельницького, 2007. 226 с.
3. Ничкало Н. Г. Методологічні проблеми безперервної професійної освіти. *Психолого-педагогічні проблеми професійної освіти* : наук.-метод. зб. К., 1994. С. 22–26.
4. Пономарев Я. А. Психология творчества. М. : Наука, 1983. 344 с.
5. Рибалка В. В. Психология розвитку творчої особистості : навчальний посібник. К. : ІЗМН, 1996. 236 с.
6. Кудрявцев В. Т. Выбор и надситуативность в творческом процессе: опыт логико-психологического анализа проблем. *Психол. журн.* 1997. Т. 18, № 1. С. 16–30.
7. Плеханов Г. В. Избранные философские произведения. М. : Политиздат, 1956. Т. 1. 847 с.
8. Меерович М. И., Шрагина Л. И. Технология творческого мышления : практ. пособие. Минск : Харвест ; М. : АСТ, 2000. 432 с.
9. Батышев С. Я. Энциклопедия профессионального образования : в 3 т. М. : Рос. акад. образования : Проф. образование, 1999. Т. 2. 504 с.
10. Спиркин А. Г. Философия : учеб. для техн. вузов. М. : Гардарики, 2005. 368 с.
11. Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Х. : Прапор, 2005. 640 с.
12. Дуткевич Т. В. Психология творчості : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Кам'янець-Подільський : Вид. М. І. Машак. 2003. 133 с.
13. Клименко В. В. Психологічна підтримка творчості учня. *Психолог.* 2002. № 46–47 (груд.). С. 3–48.
14. Великий тлумачний словник української мови / уклад. і голов. ред. К. : Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с.
15. Выготский Л. С. Развитие высших психических функций. М. : Изд-во АПН РСФСР, 1960. 490 с.
16. Моляко В. А. Психология решения школьника творческих задач. К. : Рад. шк., 1983. 96 с.
17. Клименко В. В. Психология творчості : навчальний посібник. К. : Центр навч. л-ри, 2006. 480 с.
18. Сисоєва С. О. Теоретичні та методичні основи підготовки вчителя до формування творчої особистості учня : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра. пед. наук : спец. 13.00.04. К., 1997. 35 с.
19. Андреев В. И. Педагогика : учеб. курс для творч. саморазвития / 2-е изд. Казань : Центр инновац. технологий, 2000. 608 с.

20. Психологічна енциклопедія / автор-упоряд. О. М. Степанов. К. : Академвидав, 2006. 424 с.
21. Шумилин А. Т. Проблемы теории творчества. М. : Высш. шк., 1989. 143 с.
22. Рождественская Н. В. Толшин А. В. Креативность: пути развития и тренинги. СПб. : Речь, 2006. 320 с.
23. Торшина К. А. Современные исследования проблемы креативности в зарубежной психологии. *Вопр. психологии*. 1998. № 4. С. 123–132.
24. Amabile T. M. The social psychology of creativity. N. Y., 1983. 245 p.
25. Barron F. Discovering of creative personaliti. The Behavioral sciences and education. N. Y., 1963. P. 47–67.
26. Barron F., Harrington D. Creativity: intelligence and personality. *Ann. Rev. of Psychol.* 1981. Vol. 32. P. 439–476.
27. Sternberg R. J., & Lubart T. I. An investment theory of creativity and its development. *Human Development*. 1991. № 34. P. 1–31.
28. Sternberg R. J., & Lubart T. I. Investing in creativity. *American Psychologist*. 1996. № 51(7). P. 677–688.
29. Boden M. The Creative Mind: Myths and Mechanisms (Paperback). New York : Routledge, 2003. 360 p.
30. Lubart T., Mouchiroud C., Tordjman S. & Zenasni F. Psychology of creativity. Paris : Arm and Colin, 2003. 214 p.
31. Гилфорд Д. Три стороны интеллекта. Психология мышления. М. : Просвещение, 1955. С. 433–456.
32. Гнатко Н. М. Проблема креативности и явление подражания. М. : ИП РАН, 1994. 43 с.
33. Дорфман Л. Я., Ковалева Г. В. Основные направления исследований креативности в науке и искусстве. *Вопр. психологии*. 1999. № 2. С. 101–106.
34. Пономарьова Р. О. Креативний потенціал технічно обдарованої особистості: природа, структура, критерії, розвиток. *Українська психологія : сучасний потенціал : матеріали IV Костюківських читань : у 3 т. К. : Вид-во ДОК, 1996. Т. 2. С. 352–361.*
35. Алдер Г. CQ, или Мускулы творческого интеллекта / пер. с англ. С. Потапенко. М. : ФАИР-ПРЕСС, 2004. 496 с.
36. Будаева Л. Н. Аксиология креативности старшеклассников : учеб. пособие для студентов гуманитар. фак. / науч. ред. А. В. Кирьякова. Оренбург : ОГАУ, 2001. 95 с.
37. Степанов С. С. Популярная психологическая энциклопедия. М. : Эксмо, 2003. 640 с.
38. Образование. Наука. Творчество. Теория и опыт взаимодействия : монография / под общ. ред. В. Г. Рындак. Екатеринбург : РАО, Урал. отд-ние. 2002. 394 с.
39. Ткаченко О. М. Принципи та категорії психології. : Вища шк., 1979. 200 с.
40. Педагогічний словник / за ред. М. Д. Ярмаченка. К. : Пед. думка, 2001. 514 с.

Рецензент – кандидат психологічних наук, доцент Чистяков С. А.

Махлай А. Н. Сущность творчества и креативности в контексте развития творческого потенциала офицеров оперативно-розыскных подразделений государственной пограничной службы Украины

Статья посвящена уточнению понятия «профессиональное творчество офицера оперативно-розыскного подразделения». Приведены и проанализированы определения понятия «творчество» отечественными и зарубежными учеными. Указано на психологический аспект творчества, ее связь с умственными процессами. Выделены признаки творчества: создание качественно новых предметов, способов деятельности, материальных и духовных ценностей, новых комбинаций из известных элементов, способов или средств, оригинальность и тому подобное.

Ключевые слова: творчество, креативность, развитие, самореализация, творческий потенциал, творческие способности.

Makhlai O. The Concept of Contents and Creativity in the Context of development of Creative Potential of Officials of Operational – Search Subsidies of the State Border Guard Service of Ukraine

The article is devoted to clarification of the concept «professional creativity of the officer of the operational-search unit». The definition of the concept of «creativity» by domestic and foreign scientists is given and analyzed. It is indicated on the psychological aspect of creativity, its connection with mental processes. Characteristics of creativity are highlighted: creation of qualitatively new objects, ways of activity, material and spiritual values, new combinations of known elements, methods or means, originality, etc.

Approaches to the definition of the essence of the concept of «creativity» are considered through the ability to find new relations; vision of new relationships; creation of new works; realization and know ledge of innovations; transformation of experience in to a new organization, the result of creative thinking; deployment of knowledge, actions and desires; divergent thinking; intellectual activity; integrated personality quality, etc. The substantive nature of its manifestation is noted due to the ability to create a new contextual product: idea, product, advertising, etc. It is emphasized that the creative product should be not only new, but also adaptive, technically qualitative, meet the demands of society. At the same time, the creativity of the product can vary depending on the culture and the historical era.

It is concluded that in the study of creative abilities of officers of operative-search units, creativity should be understood as their conscious activity, which is characterized by originality and novelty, and involves the use of non-standard methods and means of solving professional tasks, the ability to use non-traditional patterns of thinking, to looking a new way habitual ways of professional activity, effectively solve problem situations and act in unpredictable conditions. Creativity should be regarded as a complex personal formation, which determines the creative process, determines the productive and creative level of personality activity, and forms the basis for the formation of the ability of an officer of the operational – search units to creativity.

Keywords: *creativity, creative, development, self-realization, creative potential, creative eabilities.*